

Z červené knihy našich měkkýšů – přežije u nás blatenka severní?

V návaznosti na článek A. Laciny a M. Horsáka (Živa 2009, 2: 73–74) pokračujeme v sérii příspěvků, které mají být novodobým následováním slavných článků z Červené knihy našich měkkýšů od Vojena Ložka publikovaných v časopise Živa v 70. a 80. letech 20. stol. V následujícím textu se zaměříme na blatenku severní (*Catascopia occulta*).

Blatenka severní patří mezi plovatky čeledi *Lymnaeidae*. Popsána byla až v r. 1959 při rozčlenění druhového komplexu původního druhu *Stagnicola palustris*. V současnosti se u nás rozlišují tři zástupci tohoto rodu – blatenka bažinná (*S. palustris* = *S. turricula*), blatenka tmavá (*S. corvus*) a b. rybničná (*S. fuscus*). Blatenka severní byla v r. 2002 vyčleněna do samostatného rodu *Catascopia*. Všechny uvedené druhy včetně blatěnky severní jsou podle ulit prakticky nerozlišitelné a jejich bezpečná determinace je možná pouze pomocí pitvy. Druhy *S. palustris* a *S. corvus* jsou v České republice široce rozšířené, zatímco blatenka *S. fuscus* je u nás vzácná a podle dosavadních znalostí svým výskytem omezená na severní a severozápadní Čechy. Všechny tři druhy u nás obývají především zarostlé stojaté, případně mírně tekoucí vody v nižších polohách. A jak je to s blatěnkou severní?

Vzhledem k tomu, že byla popsána relativně nedávno a její odlišení od podobných druhů rodu *Stagnicola* není snadné, je i znalost celkového rozšíření velmi omezená. Blatenka severní se považuje za plže s východoevropsko-sibiřským rozšířením

a kromě České republiky se uvádí z Polska, Ukrajiny, Švédska a z Ruska ze Sibíře. V ČR patřila a zatím stále ještě patří mezi nejvzácnější vodní měkkýše.

Historie jejího výskytu je více než zajímavá. U nás ji objevil Jaroslav Brabenec, a to již 31. 5. 1942, tedy dávno před jejím popisem. Původně však byla považována za druh *S. palustris* (resp. *S. turricula*). Až sběry z r. 1965 správně určili a své výsledky publikovali V. Hudec a J. Brabenec v následujícím roce. Vždy šlo o stejnou lokalitu, a to malou periodickou tůňku zvanou Podmokří u Koles, která leží u silnice Kladruby nad Labem – Kolesa.

Tůňka o rozloze několika desítek metrů čtverečních v průběhu roku pravidelně vysychá. Tato naprosto izolovaná lokalita obklopená v současnosti zemědělskou krajinou nebo hospodářskými lesy s převahou borovice lesní (*Pinus sylvestris*) je vzdálena téměř 4 km od současného toku Labe. Přestože se J. Brabenec na základě dalších návštěv (v letech 1971, 1972, 1973 a 1975) domníval, že zde blatenka postupně vyhynula, potvrdil jsem její výskyt v letech 2002, 2003 a 2008. Kromě blatěnky se zde vyskytuje také svinutec kruhovitý (*Anisus*

spirorbis), levotočka bažinná (*Aplexa hypnorum*) a v minulosti neméně vzácný druh točenka veleuštá (*Valvata macrostoma*). Tu zde uvádí jako vyhynulou už J. Brabenec (poslední nález v r. 1969), což bylo bohužel recentními průzkumy potvrzeno.

I přes intenzivní pátrání a průzkum velkého množství míst s výskytem plovatek rodu *Stagnicola* byla další lokalita blatěnky severní nalezena až v r. 2008, a to na téměř opačném konci naší republiky v oblasti lužních lesů na soutoku Dyje a Moravy. Opět jde o periodický mokřad, i když rozsáhlejší než v prvním případě. Na rozdíl od Podmokří u Koles je však tato lokalita obklopena velkým množstvím mokřadů i tůň v jednom z největších komplexů lužní krajiny u nás. Přes relativně dobrou prozkoumanost území nebyla však jiná lokalita blatěnky v této oblasti zjištěna.

Prozatím tak známe pouhá dvě místa výskytu na celém území naší republiky. Zatímco v případě jižní Moravy lze alespoň předpokládat, že se blatenka vyskytuje na dalších místech v okolí, je lokalita v Čechách naprosto izolovaná a nelze vyloučit její zánik. Především širší oblast na soutoku Dyje a Moravy by si proto zasloužila pokračování cíleně zaměřeného podrobného průzkumu. Nezbývá než doufat, že tento vzácný a kriticky ohrožený druh u nás přežije.

A drobná poznámka na závěr. Obě zmíněné lokality obývá další významný a u nás vzácný živočišný druh – listonoh jarní (*Lepidurus apus*). I to vypovídá o charakteru míst výskytu blatěnky severní. A zatímco v případě jižní Moravy to není neobvyklé, neboť zde listonoh žije běžně, tak jeho nálezy v tůňce v Podmokří u Koles ukazují na silnou vazbu na nivu Labe.

1 Tůňka v Podmokří u Koles – jedna ze dvou lokalit blatěnky severní (*Catascopia occulta*) v České republice a jediná známá v Čechách.

Foto R. Žaloudková

2 Ulita blatěnky severní z lokality nedaleko soutoku Dyje a Moravy.

Foto M. Horsáka

